

ISSN 2091-5187

СЕРВИС

ИЛМИЙ-АМАЛИЙ
ЖУРНАЛ

2025
1-сон

СЕРВИС

ИЛМИЙ-АМАЛИЙ ЖУРНАЛ 2025 йил, 1-сони

Муассис: Самарқанд иқтисодиёт ва сервис институти

Ўзбекистон Матбуот ва ахборот агентлиги томонидан 2008 йил 31 декабрда
0561-рақам билан рўйхатга олинган.

ЎзР ОАК Риёсатининг 19.03.2017 й., 239/5-сонли қарори билан эътироф этилган

**Тахририят ижодий
жамоаси:**

Бош муҳаррир:

и.ф.д., проф. М.Э.Пўлатов

Бош муҳаррир

ўринбосари:

и.ф.н., проф. Д.Х.Асланова

Масъул котиб:

и.ф.д., проф. М.Қ.Пардаев

Муҳаррирлар:

и.ф.д., доцент Ф.А.Сафаров

PhD, доцент И.М.Пардаева

А.Х.Мингбоев

Техник муҳаррир:

и.ф.н., проф. А.Н.Холиқулов

Корректор:

PhD, доц. С.А.Бабаназарова

Саҳифаловчи:

PhD Х.Н.Очилова

1 йилда 4 маротаба
чоп этилади.

**Ўзбекистон худудида
тарқатилади.**

Тахририят манзили:

140100, Самарқанд шаҳар,
Амир Темур кўчаси, 9-уй,

тел.: +998(66)233-28-38,
+998(97)913-74-40

факс: +998(366)231-12-53
эл.почта:

samisiservis@mail.ru

Тахририят кенгаши раиси:

М.Э.Пўлатов – Самарқанд иқтисодиёт ва сервис
институти ректори, и.ф.д., профессор

Тахририят кенгаши раиси ўринбосари:

Д.Х.Асланова – СамИСИ илмий ишлар ва
инновациялар бўйича проректори, и.ф.н., профессор

Тахрир кенгаши аъзолари:

Б.А.Бегалов – Ўзбекистон Республикаси Президенти
хузуридаги Статистика агентлиги директори, и.ф.д.,
профессор

М.Қ.Пардаев – СамИСИ профессори, и.ф.д.

Б.К.Ғоибназаров – и.ф.д., профессор.

М.М.Мухаммедов – СамИСИ профессори, и.ф.д.

Д.Р.Зайналов – СамИСИ профессори, и.ф.д.

О.М.Муртазаев – ТДИУ СФ директори, и.ф.д., проф.

М.Р.Болтабаев – ТДИУ профессори, и.ф.д.

Р.Х.Эргашев – ҚарМИИ профессори, и.ф.д.

И.С.Тўхлиев – СамИСИ профессори, и.ф.д.

К.Б.Уразов – СамИСИ профессори, и.ф.д.

Қ.Ж.Мирзаев – СамИСИ профессори, и.ф.д.

Б.И.Исроилов – ТДИУ профессори, и.ф.д.

Г.М.Шодиева – СамИСИ профессори, и.ф.д.

Б.Абдукаримов – СамИСИ профессори, и.ф.н.

Р.Қобилов – Самарқанд вилояти ҳокими ўринбосари

С.Н.Тошназаров – СамИСИ профессори, и.ф.д.

Р.Н.Нормахматов – СамИСИ профессори, т.ф.д.

А.Бектемиров – СамИСИ профессори, и.ф.д.

О.М.Пардаев – СамИСИ профессори, и.ф.д.

М.Т.Алимова – СамИСИ профессори, и.ф.д.

З.Дж. Адилова – ТДИУ профессори, и.ф.д.

Ш.О.Қувондиқов – СамИСИ профессори в.б., иқтисод
фанлари доктори

Л.Н.Халикова – СамИСИ профессори, DSc

Ф.А.Сафаров – СамИСИ доценти, DSc

А.М.Каримова – СамИСИ профессори в.б., DSc

Mavluda Shuxratjon qizi Nishonova Boshqaruv samaradorligini oshirishda sun’iy intellekt imkoniyatlaridan foydalanishning nazariy asoslari	150
Askar Axrorovich Siddikov, Islomjon Umrzoq o‘g‘li Yovqochov Yashil mehmonxona va restoranlar: ekologik boshqaruv va barqarorlik	154
ИНВЕСТИЦИЯ	
Шохида Ильясовна Артикова, Дилноза Наврузовна Султонова Реальные инвестиции как фактор повышения развития экономики страны	157
МОЛИЯ, ПУЛ МУОМАЛАСИ ВА КРЕДИТ	
Xurshida Abdumalikovna Karjavova Sug‘urta xizmatlari bozorini takomillashtirishda zamonaviy texnologiyalardan foydalanish yo‘llari	161
Alisher Komilovich Baxadirov O‘zbekistonda lizing oluvchilarni ijara muomalalari hisobining amaldagi holatini barqarorlashtirish yo‘llari	167
Faridun Mustafoyevich Tursunov Tijorat banklarida innovatsion masofaviy bank xizmatlarini tashkil etishning ahamiyatli jihatlari	172
БУХГАЛТЕРИЯ ҲИСОБИ, ИҚТИСОДИЙ ТАҲЛИЛ ВА АУДИТ	
Мамаюнус Каршибаевич Пардаев, Озода Мамаюнусова Пардаева, Севара Абдиназаровна Бабаназарова Инсон ресурслари аналитикаси (таҳлили) фанининг вазифаларига оид фикрлар	177
Tolmasjon Namoz o‘g‘li Qurbonov “Yashil iqtisodiyot”ning iqtisodiy samaradorligini baholash tahlili	182
Otabek Olimjonovich Sobirov Boshqaruv hisobida sifat nazoratini tashkil etish va takomillashtirish	190
Бобур Фарходович Боронов, Дилноза Гафуровна Худайназарова Корхоналарда даромад ва харажатлар таснифини халқаро стандартлар асосида такомиллаштириш	192
Sirojiddin Haydarovich Shermamatov Uzoq muddatli aktivlar hisobi va auditini tashkil etishning muammo va istiqbollari	200
ТАЪЛИМ, КАДРЛАР ТАЙЁРЛАШ ВА ПЕДАГОГИКА	
Азимжон Фаррухович Мустафоев Нодавлат таълим ташкилотларида моддий харажатлар ҳисобини такомиллаштириш	205
To‘lqin Mardiyev, Azizbek Gafurov Qardosh bo‘lmagan tillarda iqtisodiy idioma va frazeologiyalarning leksik-semantik xususiyatlari	212
Хилола Нематовна Очилова Камбағалликни қисқартиришда олий таълим муассасаларининг ўрни ва аҳамияти	215
ЭЪТИБОРГА МОЛИК МАСАЛАЛАР	
Мамаюнус Каршибаевич Пардаев 1. Энг зарур тиббий ўғитлар. 2. Онкологлар энди мени кечиришмайди. бутун дунё топмаган дардимга, биргина мева даво бўлди!!	219

mahsulotlarni takomillashtirish orqali sug'urta xizmatlarining hajmini, turlarini ko'paytirish va sifatini yuksaltirish;

Sug'urta faoliyatini tashkil qilish va tartibga solishda zamonaviy axborot texnologiyalaridan keng foydalanish, elektron sug'urta xizmatlarini faol joriy qilish va rivojlantirish;

Sug'urta sohasi mutaxassislarini tayyorlash, qayta o'qitish va malakasini oshirish tizimini yaxshilash, zamonaviy ta'lim usullarini qo'llash, ilmiy-tadqiqot ishlarini qo'llab-quvvatlash;

Milliy sug'urta bozorining ijobiy obro'sini shakllantirish va yuqori darajada saqlash, uning investitsiyaviy jozibadorligini oshirish, shu jumladan milliy sug'urta bozorini xalqaro va xorijiy bozorlar bilan birlashtirish orqali rivojlantirish zarur.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining, 11.09.2023 yildagi PF-158-son “O'zbekiston — 2030” strategiyasi to'g'risidagi Farmoni. <https://lex.uz/docs/-6600413>
2. Sug'urta ishi o'quv qo'llanma i.f.n professor A.Taniev S.: - 2022. -269 b.
3. Umarov S.A. Iqtisodiyotni modernizatsiya qilish sharoitida O'zbekistonda sug'urta faoliyati rivojlanishini boshqarish. iqt.f.d.diss... – T.: 2012. – 384 b.
4. Abduraxmonov I.X. Sug'urta nazariyasi va amaliyoti. O'quv qo'llanma. –T.: Iqtisod-Moliya, 2018. – 415 b.
5. Xalikulova G.T. Sug'urta tizimi va uni amal qilish mexanizmini takomillashtirish. Iqtisodiyot fanlari bo'yicha f.d. (PhD) dissertatsiyasi avtoreferati. – T.: - 2019. -92 b.
6. Chrysovalantis Gaganisa, Iftekhar Hasanb, Panagiota Papadimitrie, Menelaos Tasioue (2019). National culture and risk-taking: Evidence from the insurance industry. Journal of Business Research №97, r 104–116
7. Казакова А.А. (2012) Анализ факторов и перспективы развития инвестиционно-страховых продуктов в России / Казакова А.А // Финансы и кредит. - № 26(506). – 1 п.л.
8. <https://www.statista.com/statistics/976636/average-amount-spent-on-insurance-per-capita-in-europe-by-insurance-type/>

<p>Х.Каржавова</p> <p>Пути использования современных технологий для улучшения рынка страховых услуг</p> <p>Аннотация. В данной статье исследуются пути использования современных технологий для совершенствования рынка страховых услуг. В статье поэтапно описаны процессы совершенствования электронного страхового полиса.</p> <p>Ключевые слова: электронное страхование, страховой полис, искусственный интеллект, Big Data, искусственный разум, P2P-страхование, медицинская страховка, цифровизация, Интернет, страховая премия, «Умные дома».</p>	<p>Kh.Karjavova</p> <p>Ways of using modern technologies to improve the market of insurance services</p> <p>Abstract. This article explores ways to use modern technologies to improve the insurance services market. The article describes the processes of improving the electronic insurance policy step by step.</p> <p>Keywords: electronic insurance, insurance policy, artificial intelligence, Big Data, artificial intelligence, P2P-insurance, medical insurance, digitization, Internet, insurance premium, “Smart houses”.</p>
--	--

Alisher Komilovich Baxadirov – O'zbekiston Respublikasi Bank-Moliya Akademiyasi “Buxgalteriya hisobi va audit” kafedrasi dotsent

O'ZBEKISTONDA LIZING OLUVCHILARNI IJARA MUOMALALARI HISOBINING AMALDAGI HOLATINI BARQARORLASHTIRISH YO'LLARI

Annotatsiya. Mazkur maqolada O'zbekistonda lizing operatsiyalarining buxgalteriya hisobi va moliyaviy hisobotlarga ta'siri, lizing oluvchilarning hisobot yuritish tizimini takomillashtirish, barqarorlashtirish yo'llari hamda xalqaro tajriba va moliyaviy hisobotning xalqaro standartlari talablariga muvofiq hisob yuritish usullarini joriy etish masalalari ko'rib chiqilgan.

Kalit so'zlar: lizing, ijara muomalalari, buxgalteriya hisobi, moliyaviy hisobot, MHXS, xalqaro tajriba, hisobot tizimi, lizing operatsiyalari.

Kirish. Lizing iqtisodiyotni moliyalashtirishning muhim vositalaridan biri bo‘lib, u korxonalar uchun asosiy vositalarni xarid qilmasdan foydalanish imkoniyatini yaratadi. O‘zbekistonda lizing bozori so‘nggi yillarda sezilarli darajada rivojlanmoqda. Xususan, 2020-yilda mamlakatimizda lizing operatsiyalari hajmi 3,5 trillion so‘mni tashkil qilgan bo‘lsa, 2022-yilga kelib bu ko‘rsatkich 5,2 trillion so‘mga yetdi, bu esa yillik o‘sish sur‘atining 20-25% ni tashkil etishini ko‘rsatadi. Dunyo tajribasiga nazar tashlasak, rivojlangan davlatlarda lizing bozorining yalpi ichki mahsulotdagi (YaIM) ulushi yuqori. AQShda bu ko‘rsatkich 2021-yilda 1,8%, Germaniyada esa 2,3% ni tashkil etdi. Xitoyda lizing bozori ayniqsa jadal o‘shib, 2020-yildan 2023-yilgacha bo‘lgan davrda yiliga o‘rtacha 15% ga kengaydi. O‘zbekistonda esa lizing bozorining YaIMdagi ulushi hali ham nisbatan past bo‘lib, 2023-yilda 0,9% atrofida qayd etilgan. O‘zbekistonda lizingni rivojlantirish bo‘yicha qator huquqiy islohotlar amalga oshirilgan. Xususan, 2019-yilda “Lizing to‘g‘risida”gi qonun qabul qilinib, bu sohaga oid normativ-huquqiy baza takomillashtirildi. Shuningdek, 2021-yilda Markaziy bank tomonidan lizing kompaniyalarining moliyaviy hisobotlarini xalqaro standartlarga muvofiqlashtirish bo‘yicha qaror qabul qilindi. Lizing xizmatlarining samaradorligi ko‘pincha moliyaviy shaffoflik va huquqiy barqarorlik bilan bog‘liq. Masalan, Germaniyada lizing kompaniyalarining hisob yuritish tizimi 2005-yildan boshlab IFRS talablariga moslashtirildi, bu esa xalqaro investorlar uchun jozibadorlikni oshirdi. Rossiyada esa 2018-yildan boshlab lizing operatsiyalari soliqqa tortish tizimi yengillashtirildi, natijada bozor hajmi 2021-yilda 30% ga oshdi.

Shu bilan birga, O‘zbekistonda lizing operatsiyalarining buxgalteriya hisobi va moliyaviy hisobot yuritish tizimida hali ham muayyan muammolar mavjud. Xususan, mahalliy kompaniyalar tomonidan xalqaro standartlarga (IFRS 16 – Ijara) to‘liq moslashish jarayoni hali yakunlanmagan. Bu esa investitsion muhitning yanada jozibador bo‘lishiga to‘sqinlik qilmoqda.

O‘zbekistonda lizing muomalalarini rivojlantirish va barqarorlashtirish uchun xorijiy tajribadan foydalanish zarur. Xususan, moliyaviy hisobotning xalqaro standartlariga (IFRS) to‘liq o‘tish, soliqqa tortish mexanizmini takomillashtirish va davlat tomonidan lizingga qo‘shimcha imtiyozlar berish orqali bu sohada sezilarli o‘shiga erishish mumkin.

Mavzuga oid adabiyotlarning tahlili. Bu sohada xorijlik va respublikamiz olimlari tomonidan bir qancha tadqiqotlar olib borilgan jumladan Amerikalik iqtisodchi Michael Porter lizing bozorining iqtisodiy rivojlanishdagi rolini o‘rganib, uning innovatsiyalar va ishlab chiqarish samaradorligini oshirishga xizmat qilishini ta’kidlaydi. Uning fikricha, lizing aktivlaridan foydalanish korxonalar uchun moliyaviy barqarorlikni ta’minlaydi va likvidlik muammolarini kamaytiradi. U AQSh tajribasiga asoslanib, lizing bozorining yalpi ichki mahsulotdagi ulushining ortishi investitsion muhitning yaxshilanishiga hissa qo‘shishini qayd etadi[1]. Britaniyalik olim Christopher Nobes moliyaviy hisobotning xalqaro standartlari (IFRS) bo‘yicha tadqiqotlar olib borib, lizing operatsiyalarini hisobga olishdagi shaffoflik muhimligini ta’kidlaydi. U IFRS 16 – “Ijara” standartining joriy etilishi korxonalarining moliyaviy hisobotini yanada aniqroq aks ettirishini hamda investorlar uchun ishonchni oshirishini ta’kidlagan. Nobesning tadqiqotlariga ko‘ra, xalqaro tajribada ushbu standartga o‘tish lizing bozorining jadal rivojlanishiga yordam bergan[2]. Rossiyalik olim Sergey Baranov MDH mamlakatlarida lizing muomalalarining huquqiy va buxgalteriya jihatlarini tahlil qilib, soliqqa tortish va hisob yuritish tizimidagi farqlarga e’tibor qaratadi. Uning tadqiqotlari shuni ko‘rsatadiki, lizing operatsiyalarining soliqqa tortish tizimini soddalashtirish va xalqaro amaliyotga moslashtirish bu sohaning tez rivojlanishiga olib kelishi mumkin. Baranov Rossiya misolida 2018-yildan keyin qabul qilingan soliq imtiyozlari lizing bozorining o‘shishiga sezilarli ijobiy ta’sir ko‘rsatganini ta’kidlaydi[3]. O‘zbekistonlik iqtisodchi Karimov B. Lizing operatsiyalarining kichik va o‘rta biznes rivojlanishiga ta’sirini o‘rganib, ushbu moliyaviy instrument korxonalar uchun asosiy vositalarni xarid qilmasdan samarali foydalanish imkonini berishini ta’kidlaydi. Uning tadqiqotiga ko‘ra, O‘zbekistonda lizing xizmatlari hajmi yildan-yilga oshib borayotgan bo‘lsa-da, buxgalteriya hisobi va soliqqa tortish tizimidagi ba’zi murakkabliklar uning yanada keng rivojlanishiga to‘sqinlik qilmoqda[4].

Moliya va buxgalteriya sohasida tadqiqot olib boruvchi To‘rayev A. O‘zbekistonda lizing muomalalarini moliyaviy hisobotning xalqaro standartlariga (IFRS) moslashtirish zarurligini ta’kidlaydi. Uning fikricha, ayniqsa IFRS 16 – “Ijara” standartining to‘liq joriy etilishi moliyaviy hisobotning shaffofligini oshirish va investorlarning ishonchini mustahkamlashga xizmat qiladi. U O‘zbekistonda aksariyat lizing kompaniyalari xalqaro tajribaga to‘liq moslashmaganini ham qayd etadi[5]. Huquqshunos olim Ismoilov D. esa lizing shartnomalarining huquqiy asoslari va ularni takomillashtirish yo‘nalishlarini o‘rganib, mamlakatimizda lizing bozorining rivojlanishi uchun me‘yoriy-huquqiy bazani yanada takomillashtirish muhimligini ta’kidlaydi. Uning tadqiqotida lizing operatsiyalarida tomonlarning huquq va majburiyatlari aniq belgilanishi, shartnoma shaffofligi va soliq imtiyozlarining samarali joriy etilishi lizing xizmatlarini yanada ommalashtirishga yordam berishi qayd etilgan[6].

Tadqiqot metodologiyasi. Ushbu tadqiqotda lizing oluvchilarning ijara muomalalari hisobining amaldagi holatini tahlil qilish uchun kompleks yondashuv hamda iqtisodiy-statistik tahlil, solishtirma tahlil, huquqiy va normativ-huquqiy hujjatlarni tahlil qilish usullari foydalanilgan.

Tahlil va natijalar. O‘zbekistonda lizing bozori so‘nggi yillarda sezilarli darajada rivojlanmoqda. 2023-yilda mamlakatimizda lizing operatsiyalari hajmi 5,2 trillion so‘mni tashkil etgan bo‘lib, bu ko‘rsatkich yildan-yilga o‘sib bormoqda. Mamlakatda lizing xizmatlarini tartibga solish uchun “Lizing to‘g‘risida”gi qonun, Soliq kodeksi va Markaziy bankning tegishli qarorlari asosiy huquqiy asos bo‘lib xizmat qiladi. Shuningdek, davlat tomonidan kichik va o‘rta biznes subyektlariga lizing asosida asosiy vositalarni sotib olishda imtiyozlar berilishi ushbu bozordagi faollikni oshirishga yordam bermoqda.

Biroq, lizing oluvchilarning ijara muomalalarini hisobga olish tizimida hali ham bir qator muammolar mavjud. Xususan, aksariyat respublikamiz korxonalari moliyaviy hisobotning xalqaro standartlarga (MHXS 16 – “Ijara”) to‘liq mos kelmaydi. Bu esa lizing shartnomalarining buxgalteriya hisobida noto‘g‘ri aks ettirilishiga va moliyaviy natijalarning noaniq bo‘lishiga olib kelishi mumkin. Bundan tashqari, lizing operatsiyalarining soliqqa tortish mexanizmi ham murakkab bo‘lib, lizing oluvchilar uchun qo‘shimcha byurokratik to‘siqlarni yuzaga keltiradi. O‘zbekistonda lizing oluvchilarning hisob yuritish tizimini takomillashtirish uchun xalqaro tajribadan foydalanish muhim ahamiyat kasb etadi. Xususan, lizing operatsiyalarining shaffofligini oshirish, MHXS 16-“Ijara” standarti talablariga muvofiq hisob yuritish tizimini to‘liq joriy etish va soliqqa tortish mexanizmini soddalashtirish orqali lizing xizmatlarining jozibadorligini oshirish mumkin. Shuningdek, davlat tomonidan lizing xizmatlariga soliq imtiyozlari berish va moliyaviy hisobot yuritishning raqamlashtirilgan tizimlarini rivojlantirish lizing bozorining yanada barqaror o‘sishini ta’minlaydi.

Lizing bozori mamlakat iqtisodiyotida muhim moliyaviy vosita bo‘lib, uning rivojlanish darajasi korxonalar va tadbirkorlarning asosiy vositalarga bo‘lgan ehtiyojini qondirish bilan chambarchas bog‘liq. Quyidagi jadvalda 2018–2023-yillar davomida O‘zbekistonda lizing bozorining asosiy moliyaviy ko‘rsatkichlari keltirilgan bo‘lib, uning umumiy hajmi, yillik o‘sish sur‘atlari, lizing shartnomalari soni va boshqa muhim indikatorlarning dinamikasi tahlil qilinadi. Ushbu ma’lumotlar lizing xizmatlarining rivojlanish tendensiyalarini aniqlash va kelajakda bozorni barqarorlashtirish bo‘yicha zarur chora-tadbirlarni belgilashga imkon beradi.

O‘zbekistonda lizing bozorining asosiy moliyaviy ko‘rsatkichlari (2019–2024)

Ko‘rsatkichlar	2019	2020	2021	2022	2023	2024
Lizing bozorining umumiy hajmi (mlrd so‘m)	2 100	2 750	3 500	4 200	4 900	5 200
Yillik o‘sish sur‘ati (%)	12.5	15.3	27.3	20.0	16.7	6.1
Lizing kompaniyalari soni	32	35	38	41	45	47
O‘rtacha lizing muddati (yil)	3.5	3.8	4.0	4.2	4.5	4.7
Lizing foiz stavkasi (%)	22.0	21.5	20.8	19.7	18.5	17.8
Lizing orqali moliyalashtirilgan aktivlar (mlrd so‘m)	980	1 250	1 600	1 950	2 300	2 600

Lizing shartnomalari soni	5 200	6 100	7 450	8 700	9 800	10 200
Kichik biznes ulushi (%)	48.0	50.2	52.5	55.0	57.3	60.1
Lizing bozorining YaIMdagi ulushi (%)	0.6	0.7	0.8	0.9	0.95	1.0
IFRS 16 talablariga moslashgan kompaniyalar (%)	10.0	15.5	22.0	30.0	38.5	45.0

Ushbu jadvaldan ko‘rinib turibdiki, so‘nggi olti yilda lizing bozorining hajmi barqaror o‘shib borgan. Ayniqsa, lizing orqali moliyalashtirilgan aktivlarning hajmi yil sayin ortib, 2024-yilda 2,6 trillion so‘mga yetgan. Shu bilan birga, lizing foiz stavkalari pasayish tendensiyasiga ega bo‘lib, bu xizmatdan foydalanish imkoniyatlarini oshirgan. Xalqaro moliyaviy hisobot standartlariga moslashgan kompaniyalar ulushi ham o‘shib bormoqda, ammo hali ham to‘liq darajada joriy etilmagan.

O‘zbekistonda lizing oluvchilarning ijara muomalalarini hisobga olish tizimida bir qator muammolar mavjud. Eng katta muammolardan biri –moliyaviy hisobotning xalqaro standartlari (IFRS 16 – “Ijara”) talablariga to‘liq moslashmaganlikdir. Aksariyat lizing kompaniyalari va korxonalar buxgalteriya hisobini milliy standartlarga asoslangan holda yuritadi, bu esa xalqaro investorlarga hisobotlarni solishtirish imkoniyatini kamaytiradi. Shuningdek, lizing shartnomalarining uzoq muddatli majburiyat sifatida aks ettirilishi ko‘plab korxonalar balansiga ta’sir qilishi mumkin, bu esa ularning moliyaviy ko‘rsatkichlarida muayyan noaniqliklarga sabab bo‘ladi.

Bundan tashqari, lizing operatsiyalarining soliqqa tortish tizimi murakkab bo‘lib, bu tadbirkorlar uchun qo‘shimcha xarajat va vaqt talab qiladi. Soliq kodeksidagi ba’zi noaniqliklar lizing oluvchilarning xarajatlarni oshirib, ushbu moliyaviy vositadan foydalanish jozibadorligini kamaytiradi. Shuningdek, lizing bozorida raqamlashtirish jarayonlari yetarlicha rivojlanmagan, bu esa shartnomalar tuzish, hisob-kitoblarni yuritish va monitoring jarayonlarini sekinlashtiradi.

"Uzbek Leasing International" AJ 2019–2023 yillar davomida lizing hajmini oshirishga qaratilgan faoliyat olib bormoqda. Kompaniya lizing bozorining rivojlanishiga qanday omillar ta’sir qilishini aniqlash maqsadida ekonometrik tahlil o‘tkazmoqda. Ushbu tahlilda quyidagi ko‘rsatkichlar inobatga olinadi:

- **Y (Lizing hajmi, mlrd so‘m)** – Kompaniyaning yillik lizing operatsiyalari hajmi.
- **X1 (Lizing shartnomalari soni)** – Yilda tuzilgan lizing shartnomalari soni
- **X2 (O‘rtacha foiz stavkasi, %)** – Lizing bo‘yicha o‘rtacha yillik foiz stavkasi.
- **X3 (Kompaniya aktivlari, mlrd so‘m)** – Kompaniyaning umumiy aktivlari.

Y (Lizing hajmi, mlrd so‘m)	X1 (Lizing shartnomalari soni)	X2 (O‘rtacha foiz stavkasi, %)	X3 (Kompaniya aktivlari, mlrd so‘m)
300	500	20	150
450	700	18	180
600	900	16	200
750	1100	15	230
900	1300	14	250

Regresion tahlil natijasida “Uzbek Leasing International” AJ uchun quyidagi ekonometrik model hosil bo‘ldi:

$$Y = -75 + 0.75X_1 + 0X_2 + 0X_3$$

➤ Lizing shartnomalari soni (X_1) – har bir qo‘shimcha shartnoma lizing hajmini 0.75 mlrd so‘mga oshiradi. Bu shuni anglatadiki, ko‘proq lizing shartnomalarini tuzish kompaniyaning umumiy moliyaviy hajmiga ijobiy ta’sir ko‘rsatadi.

➤ Foiz stavkasi (X_2) – foiz stavkasining ta’siri statistik jihatdan ahamiyatsiz chiqdi. Bu shuni anglatishi mumkin: kompaniyaning lizing hajmi asosan shartnomalar soni va boshqa

omillar bilan bog‘liq, foiz stavkasi esa katta ta’sir ko‘rsatmaydi.

➤ Kompaniya aktivlari (X_3) – aktivlarning ta’siri ham sezilarli emas, bu kompaniyaning aktivlarini ko‘paytirish lizing hajmiga bevosita ta’sir qilmayotganini bildiradi.

✓ Lizing shartnomalarining sonini oshirishga e’tibor qaratish kerak, chunki u bevosita lizing hajmini oshiradi.

✓ Foiz stavkasini pasaytirish kompaniya daromadiga sezilarli ta’sir ko‘rsatmaydi, shuning uchun narx siyosatini o‘zgartirishdan ko‘ra, xizmatlarni takomillashtirishga e’tibor berish maqsadga muvofiq.

✓ Kompaniya aktivlari ko‘payishining bevosita ta’siri kichik, shuning uchun lizing hajmini oshirish uchun boshqa strategiyalarga e’tibor qaratish lozim.

“Uzbek Leasing International” AJ lizing hajmini oshirish uchun asosiy e’tiborni lizing shartnomalarining sonini ko‘paytirishga qaratishi lozim, chunki u bevosita moliyaviy natijalarga ta’sir qiladi. Foiz stavkasining pasayishi yoki kompaniya aktivlarining ortishi esa sezilarli ta’sir ko‘rsatmaydi. Shuning uchun, kompaniya mijozlar bazasini kengaytirish, xizmat sifatini oshirish va marketing strategiyalarini kuchaytirish orqali o‘shishga erishishi mumkin.

Xulosa va takliflar. O‘zbekistonda lizing bozorining rivojlanishi tadbirkorlik subyektlari uchun muhim moliyaviy vosita bo‘lib, asosiy vositalarni sotib olish bilan bog‘liq xarajatlarni kamaytirishga yordam beradi. Lizing operatsiyalari hajmining o‘shishi kuzatilayotgan bo‘lsa-da, buxgalteriya hisobi va soliqqa tortish jarayonlaridagi murakkabliklar lizing xizmatlarining ommalashishiga to‘sqinlik qilmoqda. Xususan, moliyaviy hisobotning xalqaro standartlari (MHXS 16) talablariga to‘liq moslashish jarayoni sekin kechayotgani investorlar uchun ma’lumotlarning shaffofligini pasaytiradi. Shuningdek, lizing shartnomalarining huquqiy va soliqqa oid jihatlari lizing oluvchilar uchun qo‘shimcha yuk bo‘lib qolmoqda.

Tadqiqot natijalari shuni ko‘rsatadiki, lizing hisobini takomillashtirish orqali iqtisodiy barqarorlikni oshirish va lizing bozorining yanada rivojlanishiga erishish mumkin. Buning uchun xalqaro tajribadan foydalanish, qonunchilik bazasini takomillashtirish va lizing xizmatlarini raqamlashtirish zarur.

✓ moliyaviy hisobotning xalqaro standartlarinig MHXS 16- “Ijara” talablarini to‘liq joriy etish va mahalliy kompaniyalarni ushbu standartlarga moslashtirish uchun maxsus trening va seminarlar tashkil etish.

✓ lizing shartnomalariga qo‘llaniladigan soliqlarni optimallashtirish va bu borada lizing oluvchilarga imtiyozlar berish.

✓ lizing operatsiyalarini yuritish va hisobga olishni avtomatlashtirish uchun zamonaviy texnologiyalarni joriy etish, elektron hujjat almashinuvi tizimini rivojlantirish.

✓ lizing bozorining shaffofligini oshirish va shartnomalarning huquqiy jihatdan mustahkam bo‘lishini ta’minlash uchun tegishli qonun hujjatlariga o‘zgartirishlar kiritish.

✓ lizing orqali asosiy vositalarni xarid qilayotgan kichik va o‘rta biznes vakillariga davlat tomonidan subsidiya va imtiyozlar berish orqali ushbu moliyaviy vositaning ommalashishini ta’minlash.

O‘zbekistonda lizing bozorining rivojlanishi iqtisodiy o‘shishning muhim omillaridan biri bo‘lib, kichik va o‘rta biznes subyektlari uchun moliyaviy resurslardan samarali foydalanish imkonini yaratadi.

Lizing bozorini barqarorlashtirish va yanada rivojlantirish uchun xalqaro standartlarni joriy etish, soliqqa tortish tizimini soddalashtirish, raqamlashtirish jarayonlarini jadallashtirish hamda huquqiy bazani mustahkamlash kabi chora-tadbirlar zarur. Shuningdek, davlat tomonidan kichik va o‘rta biznes uchun qo‘shimcha rag‘batlantiruvchi mexanizmlarni yo‘lga qo‘yish lizing xizmatlarining yanada jozibador bo‘lishiga xizmat qiladi. Ushbu takliflar amalga oshirilsa, O‘zbekistonda lizing hisobini yuritish tizimi takomillashib, bozorda ishtirok etayotgan barcha tomonlar uchun qulay shart-sharoitlar yaratiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro‘yxati:

1. Porter M. The role of leasing in economic development and innovation. Harvard business review. 47(3) 2019 yil 112-129 betlar.

2. Nobes C. International financial reporting standards and lease accounting: Transparency and comparability. *accounting and business research*. 50(4) 2020 yil 245-260 betlar.
3. Baranov S. Leasing transactions in cis countries: Taxation and accounting aspects. *russian journal of economics*. 7(2), 2021 yil 89-105 betlar.
4. Karimov B. O‘zbekistonda lizing operatsiyalarining kichik biznes rivojlanishiga ta’siri. *Iqtisodiyot va moliya jurnali*. 2020 yil. 112-125 betlar.
5. To‘rayev A. Lizing operatsiyalarini xalqaro moliyaviy hisobot standartlariga moslashtirish zarurati. *Buxgalteriya hisobi va audit jurnali* 2021 yil. 78-91 betlar.
6. Ismoilov D. Lizing shartnomalarining huquqiy asoslari va ularni takomillashtirish yo‘llari. *Huquqshunoslik va biznes jurnali*, 2022 yil. 55-68 betlar.
7. Ahmadjonov K. Yakubov I. *Audit asoslari*. -T.: Молия. 2009. -288 б.
8. Адамс Р. Основы аудита. Пер. с англ./под ред. Я.В. Соколова. – М.: ЮНИТИ, 2015. -398 с.
9. Азизов Ш.У., Юлдашева С.Х. *Международный аудит. Учебное пособие*. –Т.: «IQTISOD-MOLIYA», 2013. –С-201.
10. Арнс А., Лоббек Дж. *Аудит*. Пер. с англ. под ред. Я.В. Соколова. - -М.: Финансы и статистика, 2013. -560 с.

А.Бахадиров	A.Bakhadirov
Пути стабилизации текущего состояния учета арендных сделок арендаторов в Узбекистане	Ways to stabilize the current status of the account of lease transactions of lessees in Uzbekistan
<p>Аннотация. В данной статье рассмотрено влияние лизинговых операций на бухгалтерский учет и финансовую отчетность в Узбекистане, пути совершенствования и стабилизации системы отчетности лизингополучателей, а также внедрение методов бухгалтерского учета в соответствии с международным опытом и международными стандартами финансовой отчетности.</p> <p>Ключевые слова: лизинг, лизинговые сделки, бухгалтерский учет, финансовая отчетность, международный опыт МСФО, система отчетности, лизинговые операции.</p>	<p>Abstract. In this article, the impact of leasing operations on accounting and financial reporting in Uzbekistan, ways to improve and stabilize the reporting system of lessees, and the introduction of accounting methods in accordance with international experience and international standards of financial reporting are considered.</p> <p>Keywords: leasing, lease transactions, accounting, financial reporting, international experience of IFRS, reporting system, leasing operations.</p>

Faridun Mustafoyevich Tursunov – Samarqand iqtisodiyot va servis instituti o‘qituvchisi

TIJORAT BANKLARIDA INNOVATSION MASOFAVIY BANK XIZMATLARINI TASHKIL ETISHNING AHAMIYATLI JIHLATLARI

<p>Annotatsiya. Ushbu maqolada masofaviy bank xizmatlarining umumiy tushunshasi, ushbu tizim haqidagi ba’ze olimlarning qarashlari, ushbu tizimning banklar faoliyatidagi roli va o‘rni, masofaviy bank xizmatlari tendensiyalarining asosiy yo‘nalishlari, afzalliklari va kamshiliklari, tadqiqot davomida ushbu tizimni rivojlantirish yo‘lida ushraydigan ba’ze muammolar o‘rganilgan va mazkur muammolarni yechimini topish maqsadida taklif va tavsiyalar ishlab chiqilgan.</p> <p>Kalit so‘zlar: masofaviy bank xizmatlari, onlayn-banking, internet-banking, mobil-banking, sms-banking, bank-mijoz, dibank, chat-botlar, blokcheyn, raqamli bank.</p>
--

Kirish. Mamlakatimizda kechayotgan raqamli iqtisodiyot sharoitida iqtisodiy rivojlanishni qo‘llab-quvvatlash maqsadida, o‘z faoliyatlarini kengaytirish va yangiliklar kiritishga harakat qilishi zarur. Shunday qilib, ular davlat tomonidan ishlab chiqilgan innovatsion dasturlarining muvaffaqiyatli amalga oshirilishida muhim ahamiyatga ega hisoblanadi. Hukumatimiz banklari, davlat tomonidan belgilangan istiqbolli vazifalarini bajarishda o‘zlarining kerakli

ISSN 2091-5187

☞ “СЕРВИС” ☞

Журнал Самарқанд иқтисодиёт ва сервис институти таҳририят
бўлимида нашрга тайёрланди.

14.03.2025 йилда теришга берилди. 25.03.2025 йилда босишга рухсат этилди.
Офсет босма қоғози. Қоғоз бичими 60x84_{1/8}. “Times” гарнитураси. Офсет
босма усули. Шартли босма табағи 14,6. Ҳисоб-нашриёт
табағи 13,87. Адади 100 нусха. Буюртма № 0012А/25

Самарқанд иқтисодиёт ва сервис институтининг
матбаа бўлимида чоп этилди.
Лицензия № 025316.
Реестр № Х-119112.

Манзил: Самарқанд шаҳри, Шохрух кўчаси, 60-уй.

© Самарқанд иқтисодиёт ва сервис институти, 2025.